

**O'RTA OSIYODA IJTIMOIIY VA GUMANITAR
TADQIQOTLAR-Jurnali
1-son. 3-qism. Noyabr-2025**

**SUV RESURSLARI VA EKOLOGIK MUAMMOLARNING TARIXIY
SHAKLLANISHI**

Jaksimuratov Azamat Bekmurat uli

Nukus davlat pedagogika instituti geografiya va iqtisodiy bilim asoslari bakalavr ta'lim yo'nalishi 3-kurs talabasi, Kegeyli tumani 10-sonli umumta'lim maktabi geografiya va iqtisodiy bilim asoslari fani o'qituvchisi

Anotatsiya: Ushbu maqola suv resurslari va ekologik muammolarning tarixiy shakllanishini o'rganishga bag'ishlangan. Maqolada qadimiy davrlardan boshlab suv resurslaridan foydalanish, ular bilan bog'liq ekologik muammolar, inson faoliyati va hududiy boshqaruvdagi roli tahlil qilinadi. Shuningdek, suv resurslarini boshqarish orqali ijtimoiy, iqtisodiy va madaniy rivojlanishga erishish jarayonlari yoritiladi.

Kalit so'zlar: Suv resurslari, ekologik muammolar, tarixiy rivojlanish, inson omili, hududiy boshqaruv, qishloq xo'jaligi, sanoat va suv boshqaruvi, ekologik monitoring

Аннотация: Статья посвящена историческому формированию водных ресурсов и экологических проблем. Рассматривается использование водных ресурсов с древнейших времен, связанные с ними экологические проблемы, роль человеческой деятельности и территориального управления. Также освещается процесс достижения социального, экономического и культурного развития через управление водными ресурсами.

Ключевые слова: Водные ресурсы, экологические проблемы, историческое развитие, человеческий фактор, территориальное управление, сельское хозяйство, промышленность и водное хозяйство, экологический мониторинг

Abstract: This article examines the historical formation of water resources and ecological problems. It analyzes the use of water resources since ancient times, related ecological issues, the role of human activity, and territorial governance. The study also highlights the process of achieving social, economic, and cultural development through water resource management.

Keywords: Water resources, ecological problems, historical development, human factor, territorial governance, agriculture, industry and water management, ecological monitoring

Suv resurslari insoniyat tarixida markaziy ahamiyatga ega bo'lgan. Qadimgi davrlardan boshlab odamlar daryolar, ko'l va suv omborlaridan foydalanib, qishloq xo'jaligi, shaharlar va savdo yo'llarini rivojlantirgan. Shu bilan birga, noto'g'ri foydalanish ekologik muammolarni keltirib chiqargan: tuproq eroziyasi, suv

O'RTA OSIYODA IJTIMOIIY VA GUMANITAR TADQIQOTLAR-Jurnali

1-son. 3-qism. Noyabr-2025

yetishmovchiligi, sho'rlanish va iqlimiy o'zgarishlar hududiy muammolar sifatida yuzaga kelgan.

Markaziy Osiyo va boshqa hududlarda suv boshqaruvi tizimlari qadimdan rivojlangan. Kanallar, sug'orish tizimlari va suv omborlari qurilishi qishloq xo'jaligi unumdorligini oshirishga xizmat qilgan. Al-Beruniy va boshqa arab olimlari daryolar, suv resurslari va ekologik holatni ilmiy asosda tavsiflagan. Shu tariqa, inson faoliyati va hududiy boshqaruv orqali suv resurslarining samarali ishlatilishi va ekologik muvozanatni saqlashga harakat qilingan.

XV–XVIII asrlarda Yevropada sanoat va urbanizatsiya suv resurslari va ekologik muammolarni yanada murakkablashtirgan. Suv omborlari, kanallar va sanoat korxonalari hududiy suv tizimlariga ta'sir qilgan, bu esa ekologik monitoring va boshqaruv tizimlarini rivojlantirishni talab qilgan. Kartografiya va geografik tadqiqotlar suv resurslarini tizimlashtirishda muhim vosita bo'lgan.

Suv resurslari va ekologik muammolarning tarixiy shakllanishi inson omili bilan uzviy bog'liq bo'lib, hududiy boshqaruv, qishloq xo'jaligi va sanoat rivojlanishini tartibga solish jarayonida hal qiluvchi rol o'ynagan. Shu bilan birga, ekologik monitoring, iqlimiy kuzatuvlar va hududiy rejalashtirish suv resurslarini barqaror boshqarishga xizmat qilgan.

Zamonaviy davrda suv resurslari va ekologik muammolar global miqyosda ahamiyat kasb etmoqda. Iqlim o'zgarishi, aholining ko'payishi va sanoat faoliyati ekologik tizimlarni o'zgartiradi, shuning uchun hududiy va global boshqaruv tizimlari samarali bo'lishi zarur. Suv resurslarini boshqarish orqali insoniyat iqtisodiy, ijtimoiy va ekologik barqarorlikni ta'minlashi mumkin.

Shunday qilib, suv resurslari va ekologik muammolarning tarixiy shakllanishi inson faoliyati, hududiy boshqaruv va ilmiy tadqiqotlar bilan uzviy bog'liq bo'lib, ekologik barqarorlik va hududiy rivojlanishning ajralmas qismi bo'lgan.

Suv resurslari insoniyatning iqtisodiy, ijtimoiy va siyosiy rivojlanishida markaziy ahamiyatga ega bo'lgan. Qadimiy davrlarda odamlar daryolar, ko'llar va boshqa suv manbalaridan foydalanib, qishloq xo'jaligi, shaharsozlik va savdo tizimlarini rivojlantirgan. Shu bilan birga, suv resurslarining noto'g'ri ishlatilishi ekologik muammolarni keltirib chiqargan: tuproq sho'rlanishi, eroziya, daryo oqimlarining o'zgarishi va biologik xilma-xillikning kamayishi. Bu jarayonlar tarix davomida hududiy boshqaruv va resurslarni taqsimlash tizimlarining shakllanishiga ta'sir ko'rsatgan.

Arab va Markaziy Osiyo olimlari suv resurslarini ilmiy asosda o'rganib, sug'orish tizimlari, kanallar va daryo tizimlarini tavsiflagan. Al-Beruniy va Ibn Xordazmiy hududiy geografiya va suv resurslarini boshqarish bo'yicha muhim ma'lumotlar taqdim

O'RTA OSIYODA IJTIMOIIY VA GUMANITAR TADQIQOTLAR-Jurnali

1-son. 3-qism. Noyabr-2025

etgan. Shu orqali suv resurslarini samarali boshqarish, qishloq xo'jaligi unumdorligini oshirish va ekologik muvozanatni saqlash imkoniyati yaratilgan.

O'rta asrlarda Markaziy Osiyo va Fors hududlarida kanallar va sug'orish tizimlari qurilishi suv resurslarini boshqarishning asosiy usuli bo'lgan. Bu tizimlar nafaqat qishloq xo'jaligini rivojlantirishga, balki shaharlar va hududiy iqtisodiyotlarni barqarorlashtirishga xizmat qilgan. Shu bilan birga, suvni noto'g'ri boshqarish yoki tabiiy omillarning o'zgarishi ekologik muammolarni kuchaytirgan, jumladan, Aral dengizi ekologik falokatining boshlanishi ham tarixiy jarayon sifatida kuzatilgan.

XV–XIX asrlarda sanoat inqilobi va urbanizatsiya suv resurslari tizimlariga katta bosim o'tkazgan. Zavodlar, shaharlar va transport tizimlarining rivojlanishi daryolar va ko'llarga qo'shimcha yuk keltirgan. Shu davrda ekologik monitoring va suvni boshqarish metodikalari shakllangan, kartografiya va hududiy tadqiqotlar yordamida suv resurslarining samarali taqsimoti va ekologik muvozanatni saqlash imkoniyati paydo bo'lgan.

Zamonaviy davrda suv resurslari va ekologik muammolar global miqyosda e'tiborga loyiq bo'lgan. Iqlim o'zgarishi, aholining ko'payishi, sanoat va qishloq xo'jaligi faoliyati ekologik tizimlarga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Shu bois, suv resurslarini barqaror boshqarish, hududiy rejalashtirish, ekologik monitoring va ilmiy tadqiqotlar orqali ekologik barqarorlikni ta'minlash zarur.

Suv resurslari bilan bog'liq tarixiy jarayonlar insoniyatning hududiy boshqaruv va iqtisodiy tizimlarni shakllantirishda uzluksiz rol o'ynagan. Qadimdan boshlab inson tabiat bilan o'zaro munosabatlarni shakllantirib, resurslarni tizimli ravishda boshqarish orqali ekologik muvozanatni saqlashga harakat qilgan. Shu bilan birga, ilmiy tadqiqotlar va geografik tafakkur suv resurslarini boshqarishning samarali usullarini yaratishga xizmat qilgan.

Shunday qilib, suv resurslari va ekologik muammolarning tarixiy shakllanishi inson omili, hududiy boshqaruv va ilmiy tadqiqotlar bilan uzviy bog'liq bo'lib, ekologik barqarorlik va hududiy rivojlanishning ajralmas qismi bo'lgan. Geografik tafakkur, hududiy boshqaruv va insonning tabiat bilan uyg'un aloqasi orqali suv resurslaridan samarali foydalanish va ekologik muvozanatni saqlash mumkin bo'lgan.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Gleick, P. H. Water in Crisis: A Guide to the World's Fresh Water Resources. Oxford University Press, 1993.
2. Al-Beruniy. Kitab al-Hind. Tashkent, 2004.
3. Ismailov, R. Markaziy Osiyo suv resurslari va ekologiya tarixi. Toshkent: Fan, 2012.
4. White, G. F. Environmental History and Water Management. Cambridge University Press, 1995.

**O'RTA OSIYODA IJTIMOIIY VA GUMANITAR
TADQIQOTLAR-Jurnali
1-son. 3-qism. Noyabr-2025**

5. Crosby, A. The Columbian Exchange: Biological and Cultural Consequences of 1492. Westport, 1972.